

Kastély, árnyék

(Boško Krstić: *A Beringer-kastély** című regényéről)

Josefa Beringer, a Beringer-kastély építőjének, Jacob Beringernek vénkisasszony nővére a regény magyar nyelvű betétjében azt állítja, fivére korai halálát a szabadkai városházának bérpalotájukra vetett árnyéka okozta. Beszélgetőtársának, Ifjú Aldinnak óvatos ellenvetésére, hogy tudomása szerint a megadott helyen sohasem létezett hasonló bérház, az öreg hölgy így felel: „Megérti majd — föltéve ha elég hosszan fog élni —, hogy a város nem éppen úgy néz ki, ahogy maga látja, mert mások is nézik, és a maguk módján látják. A város tulajdonképpen egyik pillanatban ilyen, a másikban olyan, és lehet, hogy egyikünk sem ismeri valódi arcát.” Kijelentése összeköti az ismeretelméleti kételyt s pszichikus bizonyossággal, nem azt állítja, hogy létezik a dolgok hiteles, változatlan alakja (melyet a megfigyelőképességünk gyengesége főd el előlünk), hanem az egyéni észlelés föltétlen érvényességét tételezi.

A regény főhősének, Ifjú Aldinnak kutatását a szabadkai bolhapiac forgatagában heves fejfájás kíséretében rátörő két kép (a drótkerítés képe és egy öreg vadnyúl utolsó élményének benyomása) indítja el, melyekben tudatműködése első jeleire ismer. Első tudatos emlékeinek a Beringer-kastély volt a helyszíne, kutatásával a kastély pusztulásának okát szeretné kideríteni.

Az elbeszélést egyfelől a kastéllyal az építésétől a pusztulását előidéző eseményekig történetek időrendje, másfelől Ifjú Aldin nyomozásának lefolyásmenete szervezi.

A jelenbeli nyomozása során elébe kerülő tárgyak, a kastély egykori berendezésének darabjai visszahozzák Aldin személyes

* Boško Krstić: *Kaštel Beringer*, Szabadka, 1996.

emlékezetének elmerült részleteit, de ezen túl, mint a kastély valamikori anyagi létezésének és testetlen kisugárzásának bizonyítékai, olyan emlékképeket is földéznak, amelyek megelőzték az időben Ifjú Aldin tudatát.

Megelevenedik a Beringer lakóinak, Andreas Beringernek és feleségének, Martának az évszakok és a mezei munkák ritmusában folyó élete. A téli ruhák elrakása, a nyáriak szellőztetése, a napozás tavasszal a kertben, Andreas hazatérése délben, amikor Marta „befűtött a bojlerbe, odakészítette az asztalkát a szappanokkal, a lepedőkkel, a törülközőkkel, a váltás fehérneművel”, az ebéd a fehér abrosszal és aranyszélű tányérokkal megterített asztalnál. Az érzékeny, gyöngye idegzetű Marta hosszú kikocsizásai a földekre, amikor: „Megállt az idő. (...) Rátalált a titkos térre az időben, az egyedül övére, s ott, mindentől védetten, az öregedéstől is, a mozgástól, az emberektől, a szavaktól is, a hallásával, a látásával, az ízlelésével, a bőrével itta magába ez életet. A határ áttekinthetlenségében egyetlen idegszállá változott, mely a föld és az ég minden üzenetét magába itta...”

Ifjú Aldin személyes emlékezetének kezdete a Beringeren a második világháború után bekövetkezett változásokkal esik egybe. A változás tényéről az egykori szövetkezeti igazgató a következőket mondja: „Úgy gondolom, arra helyre, a Beringer-kastélyra megérkezett, s ott megállt, egy régi, a miénktől egészen különböző idő. A háború után újra előlről kezdődött az élet, de más helyről, más logikával és más szokásokkal.” A kutak váratlanul, ok nélkül vagy ismeretlen okból elapadnak a birtokon. A fészterben terméseltitkolásért lecsukott parasztok börtönét nyitják meg. A romos, elhanyagolt kúriában a rendelettel odahívott kútásót, Timotej Aldint és családját helyezik el. A változásokhoz tartozik a hirtelen beállt kemény télben a farkasfalka támadása éjjelente, a rabok estefelé lejátszódó brutális nyúl vadászata a szénaraktárakban, Radulo és Kulak éjjeli őrzáratai és hallgatósága, Ilijának, a lovásznak erőszakos halála.

Andreas és Marta Beringer kifinomult életformájának könnyűsége abból a tényből táplálkozik, hogy egy régebbi, elmúlt életforma alakmása. A Beringer a pusztaság közepén, a szállások és majorságok Bácskának nevezett érrendszerében épült, amelynek az északi nagyváros, Szabadka a téli palotája. Josefa Beringer elbeszélése szerint a város szimbóluma; „A szabadkai városháza egy halála előtt álló nehéz beteg világos, fájdalom nélküli és boldog pillanatá-

ra emlékeztetett, mely túléli a haldoklót, s sokkal később megismétlődik majd egészen más emberekkel." Az épületekben kifejeződő életérzés és életfelfogás az életforma megszakadásának távlatából viszonylagossá válik. A korszakok könnyűségét állító szemlélet annak a szemléletnek a másik oldala, amely minden emberi cselekvés mögött megpillantja az erőszak értelmetlen tombolását. A korszakok egymásra következő könnyűsége a változatlan erőszak jelene.

Ifjú Aldin nyomozása akkor veszi kezdetét, amikor újra városokat és falvakat rombolnak. Akik a városok és falvak pusztulásának, ha a távolból is, szemtanúi voltak, tudják, hogy az erőszak híreire lehetetlen az erőszak kiterjedésének megfelelő reakció. A történelem tárgyilagos szemléletének ennek megfelelően van egy pszichikai aspektusa is. A regényben ez a pszichikai vonatkozás annak a véleménynél, az állásfoglalásnál, az érzéseknél tágabb pszichikus alaptérnek a szerkezetében nyilvánul meg, amelyben az erőszak és a személy, akire hat, nem különíthetők el egymástól. A kérdés itt az erőszak integrálhatóságának vagy integrálhatatlanságának kérdéseként merül föl.

A Jacob Beringer halálát okozó árnyék a szabadkai városházának belső tulajdonsága, nem külsődleges jegye. Abban a pszichikus és egzisztenciális alaptérben a tárgyak magukba szívják a környezet sötéttségét. Innen a díszes és boldog épületek jelenséggé váló feketesége.

Újvidék

Utasi Csilla